

משה שטרן

מנהיגות של סכך

מיום שגלתה סנהדרין ממקומה וניטלה הסמכות העליונה והמרכזית, אנו עדים לתהליך צובר תאוצה של ביזור סמכויות, הגורר בעקבותיו פילוג רב משמעות בקרב העם; פילוג שהחריף במיוחד בשנות כינונה של המדינה, עד כדי קרע אמיתי ומכאיב המאיים להכהות מאתנו כמה מאדני החינוך היהודי כ"אהבת ישראל", "אחדות" ועוד כהנה וכהנה, מונחים שחוקים - משהו, אך עובדה היא: מקומם בלקסיקון היומיומי הארצישראלי הולך ונפקד; ובטרם נדהר אל התהום - עלינו למגר את התופעה, ובכל מחיר.

נראה כי המפתח לכך נעוץ במנהיגות משכמה ומעלה, בעלת כישורים יוצאי דופן וראיה ארוכת טווח; כזו שתדע להתעלות מעל לשיקולים זניחים ומשניים ותתרכז בעיקר. האמונה ביחוד היהודי, בנצח ישראל - שומה עליהם להיות נר לרגליה; משתגבש הנהגה שכזו, ופינו יהא מלא שירת "ימים של ימי מלך תוסיף" (תהלים סא, כ) הבוקעת מחדרי לב, אזי אות הוא כי הונחה התשתית לאחדות עם ישראל המיוחלת. ברצוני להוריד את הדברים מן האוטופיה אל המעש, ולשם כך אצביע על תכונותיו הדומיננטיות של המנהיג האידיאלי - כשתכונות הסכך יסייעונו, אליגורית, להמחשת העניין.

ראשית, תשמש לנו הסוכה כמודל לקונסטרוקציה הפשוטה, של העם - והמנהיג שמעליו; עמ"י יושב בסוכה, "בסוכות הושבתי את בני ישראל", כשהסכך - כבבואת המנהיג - סוכך מעליהם. [המנהיג סוכך, אפוא, על בני עמו].

למותר לציין - אין זו הנהגה רודנית, שכן התלות עם-מנהיג היא, לדידנו, דו-סטריית; שהרי אין קיום לסוכה בלא סכך, ולהיפך. (וברור שאנו חותרים לזיקה ישירה ביניהם, תוך שיתוף פעולה מפרה. רק כך ניתן ליצור מערכת לאומית תקינה.) העם חוסה בצילו של המנהיג - "צילתה מרובה מחמתה" בדווקא. כיוון שכך, הריהו מוצא בו כוח של רעננות ומקור חיות, כאותו הלך במדבר המוצא מבוקשו בצל האילן ומברכו. (תענית ה' ע"ב).

עתה נתמקד בהקבלת תכונותיהם הספציפיות של המנהיג והסכך.

גידולו מן הארץ (סוכה פ"א מ"ד)

אי אפשר לתאר מנהיג יהודי אמיתי בלא גידול מן הארץ, תוך יניקה מהשרשים היהודיים. שנות התפתחותו המכריעות עברו עליו תוך שקיעה והתמסרות אבסולוטית להוויות אביי ורבא. הרמב"ם והרמב"ן, השו"ע ונו"כ, האמונות והדעות. הכוס חייבת להתמלא עד תומה בטרם יגלשו מימיה החוצה. (בשם הרצי"ה). לשון אחר: רק תנור סגור הרמטית מסוגל לאפות כדבעי. מעט סבלנות ואיפוק - ולבסוף תצא עוגה מושלמת - בתנאי, כמובן, שנעשו כל ההכנות הדרושות ו...הדלת נותרה כל העת סגורה.

ההינתקות מהשרשים - אחריה אחת ויחידה: נבילה. גידול מן הארץ מהווה פתיחה מבטיחה, אך עדיין אין זו ערובה להמשך הדרך. נוסף ונעקוב אחר תכונות המנהיג, כיצד הוא מעצב דרכו לאחר שנטל עליו את התפקיד הרם.

אינו מקבל טומאה

רבים וכן שלמים הגיעו עד לרום ההירארכיה הפוליטית המנהיגה, אך לא השכילו לנצל את מעמדם. לעתים קרובות נובע הכשל מקבלת טומאה. טומאה כפשוטה: פניות אישיות, אינטרסים לא בלתי תלויים; טובות הנאה סובייקטיביות תחת טובת הציבור ככתובת על הקיר. ולמעשה - האחד יונק מן השני. גידול לעמקה של הארץ, המשלח שרשים לכל עבר, מהווה נטיעה מאסיבית בל-תעקר, שסופה לתת פירות בעין יפה. "ואתם הרי ישראל: ענפכם תתנו, ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו, ח) - לבוא אל המנוחה והנחלה מכל הבחינות, כולל יצירת המנהיגות הנחוצה. נטיעה שעיקרה משריש לעומק וגידולה מן הארץ - נופה עתיר פירות ומניב תוצר שאינו מקבל טומאה. כלומר: המנהיג עיצב את אישיותו באופן זה שכבר איננו מסוגל למתת שוחר וכיוצא בו.

תלוש

הדבקת תכונה כזו למנהיג עלולה להטעות. הוא "תלוש" על שום שהוא מורם מעם, ואין זה דבר של מה בכך. הגמ' בר"ה (יז, א) מזכירה לשלילה את ה"פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמיים", ומעיר המהרש"א על אתר כי עצם "הטלת אימה על הציבור" היא צורך חיוני במנהיגות בכלל (אך היא פסולה אם היא יתירה ולא לשם שמים). שכן, רק כך הכל סרים למרותה. "אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו". זוהי תלישותה - רוממותה של המנהיגות.

אך חייבים אנו להדגיש: אין מדובר בהתנתקות! המנהיג האמיתי מעורה הוא בחיי עמו. (ועיין אג"ב שע"ח ו"אם יבוא אדם). והא ראייה: אין לך סכך כשר אלא זה שאין בינו לבין הדפנות אוויר ג' טפחים.

כשם שהסכך צמוד לדפנות, המנהיג צמוד לעמו. תלוש-מורס, אך מחובר ומקושר בכל נימי נפשו. "ואלה הם הרועים האמיתיים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים" (מס"י, סוף פי"ט).

נוסיף ונעיר עוד, כי ניתן למצוא דמיון נוסף בכך שהסכך הוא עיקרה של סוכה. שכן, על שמו היא קרויה. וכפי שמוכח מרש"י עהמ"ס בכמה מקומות (ועיין המועדים בהלכה לרש"י צויין, סוכה). ובמובן מסויים, המנהיגות - עיקרה של אומה; מבלי לגרוע ח"ו משהו מחשיבותו של היחיד, אך סוף סוף היא הראי שלה - כלפי חוץ, והמנהיג מקובל על כולם כראש וראשון - מבית.

לסיכום, ניסינו לשרטט כאן קווי אופי בולטים לדמותו של מנהיג אידיאלי בישראל, תוך הקבלה להלכות הקשורות בסכך ולאופיו. לא נותר אלא לקוות כי במהרה נשכיל לפלס לנו דרך להכשרת הנהגה מסוג זה, שתוביל ותעלה אותנו לדרגת אחדות זו שבארבעה המינים, "ויעשו כולם אגודה אחת", ומשם נתאזר עוז להכשיר את הלככות כולם, ו"ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד".

* * *